

УДК 378:364.4

Я. О. Співак, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

(м. Слов'янськ),

Л. В. Гончар, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

(м. Слов'янськ)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Співак Я. О., Гончар Л. В.

Державна політика із соціального захисту прав молоді в Україні: реалії та перспективи

Стаття присвячена визначенню принципів, виправданню цілей та засобів реалізації державної політики щодо соціального захисту прав молоді. Автор виходить з того, що модель державної політики щодо соціального захисту прав молоді, яка останнім часом формується сьогодні в Україні, не повністю відповідає масштабам викликів, з якими стикаються держава та суспільство. Тому розробка ретельно досліджених та науково обґрунтованих нових підходів до формування та реалізації такої політики має велике значення. Доведено, що державна політика соціального захисту прав молоді повинна здійснюватися у законодавчій, виконавчій та судовій сферах, щоб створити соціально-економічні, політичні, організаційні, правові умови та гарантії життєво важливого самореалізації, інтелектуальної, моральної, фізичної розвитку молоді, реалізувати її творчий потенціал. Наголошується на важливості збалансованого поєднання державних, суспільних інтересів та прав людини при формуванні та здійсненні такої політики. Розкрито сутність поняття «соціальний захист» що є системою економічних, правових та організаційних заходів держави щодо забезпечення соціальних прав і гарантій молоді людини. Соціальне забезпечення молоді розглядається, як державна система захисту від соціальних ризиків, конфліктів сімейних, освітянських тощо, які виникають внаслідок незахищеності молоді. Відтак, увага державних інститутів повинна бути зосереджена на середовищі проживання молоді людини, його екологічних елементах, вирішенні соціальних, економічних та моральних проблем середовища. Наведено перелік нормативно-правових документів, які регламентують діяльність держави щодо соціального захисту прав молоді.

Ключові слова: права молоді, захист прав молоді, державна політика, механізми державного управління.

Спивак Я. О., Гончар Л. В.

Государственная политика по социальной защите прав молодежи в Украине: реалии и перспективы

Статья посвящена определению принципов, оправданию целей и средств реализации государственной политики по социальной защите прав молодежи. Автор исходит из того, что модель государственной политики по социальной защите прав молодежи, которая в последнее время формируется сегодня в Украине, полностью соответствует масштабам вызовов, с которыми сталкивается государство и общество. Поэтому разработка тщательно исследованных и научно обоснованных новых подходов к формированию и реализации такой политики имеет большое значение. Доказано, что государственная политика социальной защиты прав молодежи должна осуществляться в законодательной, исполнительной и судебной сферах, чтобы создать социально-экономические, политические, организационные, правовые условия и гарантии жизненно важной самореализации, интеллектуальной, моральной, физического развитие молодежи, реализовать ее творческий потенциал. Отмечается важность сбалансированного сочетания государственных, общественных интересов и прав человека при формировании и осуществлении такой политики. Раскрыта сущность понятия «социальная защита» которая рассматривается как система экономических, правовых и организационных мер государства по обеспечению социальных прав и гарантий молодого человека. Социальное обеспечение молодежи рассматривается как государственная система защиты от социальных рисков, конфликтов семейных, образовательных и т.д., возникающих вследствие незащищенности молодежи. Поэтому, внимание государственных институтов должно быть сосредоточено на среде обитания молодого человека, его экологических элементах, решении социальных, экономических и нравственных проблем среды. Приведен перечень нормативно-правовых документов, регламентирующих деятельность государства по социальной защите прав молодежи.

Ключевые слова: права молодежи, защита прав молодежи, государственная политика, механизмы государственного управления.

Сучасна соціальна ситуація, що склалася в Україні, породжує нову соціально-культурну реальність, одним із пріоритетів якої є молодіжна політика. Характер молодіжної політики, зокрема політики зайнятості в Україні та соціального захисту прав молоді, вимагає приділення особливої уваги в межах загальної системи соціального захисту категорій економічно активного населення, які найшвидше виштовхуються з ринку праці, де нерідко найбільш незахищеною є молодь. Відтак, покращення становища молоді, її соціальний захист, який забезпечує реалізацію творчого і трудового потенціалу, а також

належний добробут молодих людей, є одним із головних напрямів соціальної політики в Україні. Посилення селективного характеру політики зайнятості вимагає приділення особливої уваги в межах загальної системи соціального захисту тим категоріям економічно активного населення, які найшвидше виштовхуються з ринку праці, зокрема, це молодь. Саме на ринку праці реформування економіки найбільше зачіпає її інтереси. Тому покращання становища молоді на ринку праці, який забезпечує реалізацію творчого і трудового потенціалу, а також належний добробут працівників, є одним з головних напрямів соціального захисту її соціально-економічних прав та інтересів.

Дослідження проблеми соціального захисту прав молоді в Україні є актуальним, оскільки необхідно на державному рівні створювати умови для самореалізації молоді та включення її у процеси сталого розвитку країни. Реалізація ринкових реформ потребує певних трансформацій не тільки економічної свідомості суспільства, але й окремих його індивідів, стереотипів економічної і політичної поведінки людей. Принципово важливими стають проблеми освіти, професійної підготовки майбутніх фахівців, мотивації молоді до праці, підприємницької діяльності, політики тощо. Адже саме ці дії стануть поштовхом до розширення соціальної бази перетворень, забезпечить соціальне, політичне, економічне, культурне й моральне відтворення й розвиток українського суспільства.

Метою статті є виокремлення принципів, обґрунтування завдань та визначення засобів реалізації державної політики у сфері соціального захисту прав молоді в Україні.

Проблемі соціального захисту молоді присвячені праці багатьох науковців, серед них: С. Алушко, В. Андрущенко, М. Багмет, В. Бех, Є. Бородін, В. Гайдуцький, І. Гнибіденко, Г. Коваль, Е. Лабіонова, Е. Лібанова, О. Палій, А. Сіленко, А. Скуратівський, М. Лукашевича, І. Мигович, І. Пінчук, С. Толстоухова та ін.

В контексті нашого дослідження, зазначимо, що соціальний захист, як об'єкт державного управління, є системою економічних, правових та організаційних заходів держави щодо забезпечення соціальних прав і гарантій молодій людині. Соціальне забезпечення молоді, що є важливою складовою соціального захисту, – це державна система захисту від соціальних ризиків, конфліктів сімейних, освітянських тощо, які виникають внаслідок незахищеності молоді. Відтак, увага державних інститутів повинна бути зосереджена на середовищі проживання молоді, його екологічних елементах, вирішенні соціальних, економічних та моральних проблем середовища.

Згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [3], молоддю слід вважати громадян віком від 14 до 35 років. Натомість ВООЗ «Всесвітня організація охорони здоров'я» вважає молоді людиною особу, що не перевищує вік – 44 роки [1].

За даними Державної служби статистики України, станом на 2018 р. в Україні проживає 15 407 522 юнаків і дівчат віком від 14 до 35 років, що становлять приблизно третину всього населення країни [2].

За останні роки економічні негаразди в країні суттєво вплинули на соціальне становище молоді та рівень її життя, відтак проведене на кінець 2017 р. [5] (рис. 1). Всеукраїнське соціологічне дослідження, щодо визначення рівня так званого «індексу щастя» показало, що із загальної вибірки 2000 респондентів у віці від 15 до 40 років, з різних регіонів України, рівень задоволення української молоді життям нижчий становить 58,0%. За цим показником ми знаходимося між Францією (65,0% задоволених) і Угорщиною (54,0%).

Рис. 1. Рівень «індексу щастя» української молоді

В умовах глибокої економічної та демографічної кризи, політико-ідеологічної та культурної кризи, в яких перебуває сучасна Україна, молодіжні проблеми у різних сферах набувають певних специфічних рис, відзначаються тяжкими та довготривалими наслідками, а відтак, потребують поглибленого аналізу й регулювання, розробки реалістичної, збалансованої, виваженої політики стосовно молодих поколінь.

Сьогодні перед молоддю постало багато нових проблем, що унеможливають сталий розвиток суспільства, як от: економічні та політичні негаразди в країні; соціальні наслідки демографічних, організаційних, структурних диспропорцій у країні, які утворювалися історично і поглиблюються в умовах економічної кризи; зростання соціальної нерівності, що особливо позначається на молоді; нерівні можливості одержання якісної освіти; відсутність роботи і проблема працевлаштування; матеріальна залежність; алкогольна та наркотична залежність; проституція; відсутності можливостей для самореалізації; проблема невідповідності потреб ринку праці та системи фахової освіти, що приє відчуженню від суспільних норм, та розповсюдженню деструктивних впливів серед мас.

Основними нормативно-правовими документами в яких висвітлено стратегічні завдання розвитку молодіжної політики держави в незалежній Україні є [4, с. 161]: «Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.); Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.); Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.); Закон України «Про освіту» (1991 р.); Закон України «Про зайнятість населення» (1991 р.); Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1994 р.); Закон України «Про туризм» (1995 р.); Постанова Кабінету Міністрів України «Про додаткові заходи щодо реалізації молодіжної житлової політики», Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1997 р.); Закон України «Про молодіжні та дитячі організації» (1998 р.); Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.); Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо вдосконалення соціальної роботи з дітьми, молоддю та сім'ями» (2001 р.); Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» (2002 р.); Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про центр ресоціалізації наркозалежної молоді» (2009 р.), Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014 р.); Концепція розвитку освіти України на період 2015 – 2025 роки (2014 р.); Національна програма «Молодь України» (2016 р.); Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р.), Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (2019 р.). Основні права і обов'язки молоді, як і інших громадян України, зафіксовані в Конституції України (ст. 53).

Хоча законодавче поле України щодо соціального захисту молоді фактично сформовано, на жаль в Україні не виконується повною мірою положення законодавчих актів, рішень та розпоряджень Кабінету Міністрів України щодо покращання соціального становища молоді. Бракує проектів, цільових програм, які забезпечували б умови соціального, життєвого старту молоді в питаннях праці, створення і зміцнення сім'ї, забезпечення охорони здоров'я. Молодіжна політика особливо на регіональному рівні має слабку

матеріально-фінансову підтримку, не вистачає фахівців, потребує поліпшення система підвищення кваліфікації працівників різних галузей. Забезпечення соціальної гармонії в країні безпосередньо пов'язано з вирішенням державою найгостріших проблем суспільства.

Основними завданнями молодіжної державної політики в Україні щодо соціального захисту прав молоді є: створення гарантованих соціально-економічних, політичних та інших необхідних умов для соціалізації молоді; реалізація проблем, запитів, інтересів молоді; координація зусиль державних органів, партій, організацій, об'єднань, рухів, соціальних інститутів щодо забезпечення умов для розвитку і самореалізації молоді; соціальний захист різних груп молоді, неспроможних самотійно розв'язувати власні проблеми або хоча б полегшити своє життя [6].

Метою [4, с. 161–162] молодіжної політики у сфері соціального захисту прав молоді є: зміцнення соціального статусу молоді в структурах суспільства, які оновлюються або кардинально змінюються, посилення правової, економічної й соціальної захищеності молодого покоління; пом'якшення негативних наслідків економічної незабезпеченості, зниження соціальної нерівності; підвищення ефективності соціального захисту і надання інших форм допомоги активної молоді; розширення ринку праці і підвищення якості соціальних послуг, що надаються для забезпечення свободи вибору молоді. Найбільше уваги потребують такі напрями: економічний розвитку молодих сімей; забезпечення зайнятості молоді; розвиток сфери освіти та виховання; підтримка молодих людей у кризових ситуаціях; реалізація творчих умінь та здібностей молоді; профілактика деструктивної поведінки, небезпечних захворювань; підтримка молодіжних громадських об'єднань і організацій.

Відтак, єдиний шлях виходу України на траєкторію сталого суспільного розвитку – це підвищення добробуту молодих людей, зокрема, спланований системний план дій спрямований на трансформацію соціального захисту та підтримки молоді, на розв'язання найбільш важливих молодіжних проблем, які турбують сьогодні молодого українця у вигляді матеріальної допомоги,

соціального обслуговування та різноманітних пілґ для працевлаштування випускників закладів освіти у перші два роки після їх закінчення, розвиток кредитування молоді та молодих сімей на сприятливих умовах, організація (в тому числі й в сільській місцевості) служб профорієнтації, перепідготовки та працевлаштування молоді, служб юридичної допомоги і консультування тощо, стратегія розвитку особистості як гідного громадянина української держави, позбавленого комплексу меншовартості.

Отже, державна молодіжна політика щодо соціального захисту прав молоді, зважаючи на сучасний рівень розвитку, потребує систематичних дій щодо її удосконалення. Вона має здійснюватись систематично й за всіма стратегічними напрямками, визначеними нормативно-правовими актами попереднього етапу її впровадження в Україні, зокрема через систему децентралізації. Крім того, вона має бути спрямована на вирішення актуальних проблем в сфері молодіжного здоров'я та працевлаштування, будуватися не стільки на компенсаційних засадах, скільки на забезпеченні соціальних гарантій відповідним групам та створенні умов для якнайповнішої реалізації молоддю своїх інтересів та запитів.

Література

1. **ВООЗ** «Всесвітня організація охорони здоров'я» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.who.int/>
2. **Державна** служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. **Закон** України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-ХІІ.
4. **Коваль Г.** Актуальні проблеми молоді України / Держава та суспільство. 2012. № 2. С. 160–164.
5. **Наскільки** українська молодь задоволена життям: результати опитування [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://zaxid.net/naskilki_ukrayinska_molod_zadovolena_zhittyam_rezultati_opituvannya_n1443540.

6. **Політологічний** енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. К. : Генеза, 2004. 736 с.

Spivak Ya. O. Honchar L. V.

State Policy of Social Protection of Youth Rights in Ukraine: Realities and Prospects

The article is devoted to defining the principles, justifying the goals and means of implementing the state policy on social protection of youth rights. The author assumes that the model of state policy on social protection of youth rights, which has recently emerged in Ukraine today, does not fully correspond to the scale of the challenges faced by the state and society. Therefore, the development of carefully researched and scientifically grounded new approaches to the formulation and implementation of such policies is of great importance. It is proved that the state policy of social protection of youth rights should be implemented in the legislative, executive and judicial spheres in order to create socio-economic, political, organizational, legal conditions and guarantees of vital self-realization, intellectual, moral, physical development of youth, to realize its creative potential. The importance of a balanced blend of state, public interests and human rights in the formulation and implementation of such policies is emphasized. The essence of the concept of "social protection", which is a system of economic, legal and organizational measures of the state to ensure social rights and guarantees of a young person, is revealed. Youth social security is considered as a state system of protection against social risks, conflicts of family, educational, etc. that arise as a result of youth insecurity. Therefore, the attention of public institutions should focus on the young person's habitat, its environmental elements, and the solution of social, economic and moral problems of the environment. The list of normative-legal documents regulating the activity of the state on social protection of youth rights is given.

Key words: youth rights, protection of youth rights, public policy, mechanisms of public administration.

Відомості про авторів

Співак Ярослав Олегович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ). Коло наукових зацікавлень: соціальна педагогіка, педагогіка

вищої школи, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників, соціальний захист прав молоді.

Гончар Любов Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ). Коло наукових зацікавлень: соціальна педагогіка, педагогіка вищої школи, професійна підготовка майбутніх економістів, соціальний захист прав молоді.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чернуха Н. М.